

SASKA JA MUSTALAISKUORMA

*Toimittanut 13.12.2000 Martti Tenkasen romaanin
Karjalasta kajahtaa I sivuilta 20–32 Aulis Tenkanen*

Saska oli suuren sisarusparven nuorin vesa, äitinsä lemmikki mutta sisänsä harmi mitä isommaksi varttui. Kun hänen kodissaan oli kymmenisen lehmää, metsää myytäväksi ja kun heillä pidettiin monien peltoviljelmien takia myös renkejä, ei Saskan töitä välttämättä tarvittukaan. Eiväthän hänen vilkkaat, kuumat verensä jaksaneet sellaiseen keskittyäkään. Metsästys ja musiikki, kujeet, tempuat ja seikkailut olivat kuin hänen omaa alaansa monen harmiksi, mutta vielä useamman iloksi. Sillä minne Saska saapui, siellä tiedettiin, että nyt tapahtuu jotain yllättävää ja konstikasta. Hänen tummien, syvien silmiensä takana aivan kuin paloi arvoituksellinen tuli, joka hulmahti liekkiin milloin tuolla, milloin täällä.

Saskan kodin ja heidän naapurinsa välillä oli syvä notkelma ja siinä lähde, kylän yhteinen vesikaivo. Jos tuli kuiva kesä tai kova pakkastalvi ja kotikaivoista loppui vesi, vedätettiin sitä tästä yhteisestä kyläkaivosta, jonka suuri kansi oli tasainen kuin pöytä ja matalat puitteet, naapurien yhteistuumin rakentamat, halkaistua kangasmäntyä.

On ollut jälleen paukkuvia pakkasia. Laatokalta kuuluu tämän tästä mutta varsinkin iltaisin jään uikeita paukahduksia. Kaivojen kuulasta taivasta vasten ojentelevat vintit narahtelevat. Kymmenistä savupiipuista, pitkin rantaa ja mäkien harjanteita, kohoaa harmaa savu korkealle, ja kyläkaivolta kuuluu tämän tästä puusaavien kolinaa ja vesikelkkojen nitinää tiellä. Kaivosta oli tullut kuin paikkakunnan tori, missä käytiin, tavattiin, tarinoitiin ja laskettiin leikkiä. Vanhempi väki vaihto siellä vakavatkin mielipiteensä. Kaikille se oli tuttu ja rakas, sillä tietä ohi ajavat monet rahtimiehetkin juottivat siinä hevosiaan.

Saskankin kotiin oli tuotu vettä jo useaan kertaan kyläkaivosta. Pitkä ja vahvatekoinen vesikelkka kävi viimein veden roiskeesta jäiseksi ja painavaksi. Mutta se sai nyt levätä rauhassa navetan edustalla. Sillä pakkasen kiristytessä vettä oli käyty tuomaan ylös mäelle rekeen kiinnitetyllä isolla puutynnörillä, jonka päällä oli veden kaatamista varten luukku ja tynnörin toisessa päässä puinen tappi, mistä vettä sai tarvittaessa laskea pienempään astiaan.

Saska lasketteli ikätoveriensa kanssa pitkin iltapäivää mäkeä Kaivonotkoon suksilla. Mutta mitä hämyisemmäksi tienoot alkoivat käydä ja kirikkaammin taivaan tähdet näkyä, sitä äänekkäämmäksi kävi laskijain melu suksimässä ja sitä kuumemmaksi heidän verensä. Silloin Saskan päähän iski salamana oiva tuuma, jolla hän aikoi kruunata päivän riemut.

Hurjimman kyydin notkelmaan saisi pitkin tietä vesikelkalla, kun sen latoisi sakkia täyteen! Se viheltäisi raskaassa lastissa ohi kaivon sellaisella vauhdilla, että nousisi melkein naapurin mäelle!

Ei aikaakaan, kun hän on tovereineen raahannut matalaseväisen vesikelkan mäen harjanteelle ja komentanut sen täyteen leikistä riehaantuneita poikia.

Käsiään levitellen, huutaen ja hurraten, että kylä raikuu, lähtee poikasakki viilettämään kelkalla kovaksi tallaantunutta tietä korkealta kotimäeltä kohti Kaivonotkoa, Saska peränpitäjänä kannoilla.

Vähää ennen kaivoa tie tekee pienen käänteen. Mutta kelkka vyöryy suoraan kohti kaivoa ja rysähtää sen matalan kannen jäätyneseen reunamaan. Hurraata huutanut kuorma lennähtää yli kaivon ja tupsahtaa suin päin hankeen kuin peltopyyt pakkasessa. Mutta kun se nousee sieltä pyristelevinä pöllöinä, niin kaikkien kädet ja jalat, ihme kyllä, toimivat vielä, vaikka hatut ja käsineet ovatkin kadonneet hengen uumeniin.

Mutta vesikelkan käy huonosti. Sen toinen jalka ja etukaplas ovat kappaleina. Silloin Saska käsittää, että nyt olisivat hyvät neuvot tarpeen. Kelkka kun tuli otetuksi vanhemmilta lupaa kysymättä.

Vaan onni onnettomuudessa.

Pakkasen keventämässä ja kuulaassa talvi-illan hiljaisuudessa kantautuu heidän korviinsa hurjistuneen hevosenaajan äänekkästä kiljahtelua ja kulkusen ja tiukujen kiivasta kilinää.

– Mustalaisia! huudahtaa Saska ja levittää riemusta kätensä ja kis-koo kiireesti vesikelkan narusta tielle.

– Voi veljet, hän jatkaa ihmettelyään ja näyttää kädellään: – Katso-kaa, melkein laukalla laskee tuolta Mustalais-Santeri valkollaan – humalassa tietenkin! Nyt saapuu hamukaarti nuotanvetoaikana sopivasti apajalle!

Niin tekeekin Santeri. Hänen kädessään viuhuu tuo tuttu kurkijokelainen piiska, pikemminkin tunnetta luomassa kuin vauhtia lisäämässä. Sillä ryöppynä laukkaa valkko jo muutenkin kohti kaivonotkoa, missä särkynyt vesikelkka odottaa tulijaa keskellä tietä kuin rotanloukko.

Poikasakki hypähtää kauhusta kauemmaksi.

Arimmat nousevat suksilleen ja hiihtelevät kiireesti mäenrinnettä kohti kotejaan – peläten pahinta. Mutta Saska jää kaivon taakse katsomaan jännittyneenä, miten Santerille käy leikissä. Sillä eipä ollut hän tekonsa kaikkia seurauksia kovin tarkasti punninnut.

Kuin hirvenä hypähtää valkko yli vesikelkan harjan hulmahtaessa korkealla.

Mutta reki törmää siihen kovalla rysähdyksellä.

Nurin lentää mustalaiskuorma.

Variksena lennähtää itse Santerikin kuskipukiltaan, mutta jää roikumaan ympäri kämmeniensä kierrettyihin ohjasvarsiin ja päristellen yhtenään: – Ptruu, ptruu...!

Vaan vieläkin onni onnettomuudessa. Santerin pitkähelmainen, aina hovipuvussaan esiintyvä vaimo, Kaisa, on lapsineen tuossa tuokiossa hangesta jaloillaan, kasvoistaan ja suustaankin käsillään lunta pois ravistellen ja silmäripsiään räpytellen.

Kun pahin on ohi ja leukapielet, silmät ja korvat todettu terveiksi, alkaa kaivonotkelmassa illan ihmeellisin konsertti.

Santeri rauhoittelee yhä vauhkoutunutta valkkoaan ja tarkastelee särkynyttä rekeään, mutta hänen vaimonsa manaa miestään kaikenvärisin ja -makuisin sanoin, että syntyy ihmeellinen ilotulitus tähtien alla.

– Johan minä sanoin sinulle, senkin kyttyrä, että älä ryyppää, veuhka ja vouhka ja aja kaitaista kylätietä kuin mielipuoli! Laukalla laskee, hullu, meistä välittämättä ja pilkaten, että muka arkoina vain pelkäämme ja reessä suotta vingahtelemme, kun se heittelehtii sinne tänne käännteissä ja kuopissa. Mutta siinä nyt näet, aina minua viisaampana ja pää pysytyssä kekkailmassa, mihin lyhyt järkesi ja matala otsasi yltää! Pieninä siruina on kaunis saahkammekin ...!

– Ja entäs minun kelkkani? – huudahtaa Saska väliin.

– Niin, lonittaa mustalaisvaimo, pojan kelkka tuhannen nuuskana. Siinä sitä nyt on sinulle, senkin viinapiippu, maksamista ja poliisille selittämistä! Metsäsiaksi sinut sanoillani taion ja uuden, paremman miehen itselleni otan!

Saskalla ja hänen kanssaan ihmettä katsomaan jääneillä pojilla on lystiä mustalaisten mellakoinnista, varsinkin vaimon tulipunaisista, terävistä ja kipinöitä iskevistä sanoista, joilla hän kurittaa Santeria ja nousee kukoksi perheensä piirissä, saaden lapsensakin sadattelemaan isäänsä samalla sävelellä ...

Mutta Saska ei tohdi laskea totisille kasvoilleen ilon värähdystä.

Sillä säikähtipä hän itsekin ensin kepposensa mittavuutta. Mutta kun Mustalais-Santeri on saanut vauhkoutuneen valkkonsa asettumaan tien varteen, rekensä tarkastetuksi ja hankeen lennähtäneet kimpsut ja kampsut takaisin rekeen, tallustelee hänkin, sinne tänne kyllä vielä horjahdellen, kaivolle katsomaan vesikelkan kohtaloa. Huomattuaan, että pirstaksi on mennyt kelkka, hän ryhdistäytyy, nostaa päänsä tutusti vähän taakse kekalleen ja sanoo pontevasti, mutta kieli sammalta suussa sotkien:

– Poika, älä sure. Minä maksan!

– Sinä maksat, senkin mölkkäkieli, lisää siihen mustalaisvaimo samalla sammaltavalla tavalla miestänsä pilkaten.

Silloin Santeri tempaa lompakkonsa povestaan ja iskeä rojauttaa kämmeneensä, että notkelma raikuu ja kiljaisee:

– Minulla on millä maksan! Mutta sinulla ei ole, senkin noita-akka, muuta kuin haiseva hameen alusta!

Vaan nyt jo pojat nauramaan ja lyömään käsiään yhteen.

Mustalaisakka säkättää vastaan, ja Santeri paukuttelee lompakkoaan yhä kämmeneensä, että tässäpä on! Mutta näytä sinä, kun olet noin viisas, onko sinulla?

Kielensä kuin punaisen makkaran työntää mustalaisakka suustaan, irvistää, pitkän hameensa helman korkealle kohottaa ja jalkansa nostaa – miehelleen, mokomalle kyttyrälle – ja kaiken ilkeän tahtoo hänelle näyttää ja sanoa: – Muuta et ansaitse!

Saska huomaa nyt aikansa tulleen.

Kuin kärppänä hän tempaa kaivolta kelkasta irronneen jäähileen ja heittää sen mustalaisvaimon villahousuille, ja jää sitten kuin tinasotilas tappina seisomaan!

Vaan vieläkin vinkeämmin, kun akka saa hameensa alas, hän alkaa nyt haukkua miestänsä, luullen senkin tämän työksi. Pois kääntyy, lähtee taloa kohti ja mennessään voivottaa ja valittaa. Poliiseilla, vallesmannilla, raudoilla ja vankilalla miestänsä uhkaa, hävytöntä... eikä vieläkään tiedä Saskan kepposista tuota eikä tätä.

Päästyään mäelle pitkäpalmikkoiset tyttärensä perässään ja avattuun Saskan kodin oven hän lisää valitustaan puolella ja retkahtaen penkille istumaan alkaa virtensä:

– Voi hyvä emäntä, mikä onnettomuus! Kädet ja jalat, kylkiluut ja solisluut, nilkat ja jäsenet, kaikki murskana. En pääse minnekään! Lapsetkin lihapullana ja luujauhona. Hampaat suusta pellolla ja leukapäät pieninä siruina.

Saska ja mustalaispojat naurahtavat kummaa selittelyä. Nämä kun

hypähtelivät jo talon pihalle päästyään ilosta kuin keväiset vasikat, että aika mukavastihan tuossa kävi, kun nyt pääsemme varmasti taloon yöksi. Mutta vaimo jatkaa virttään:

– Kai se kultaemäntä antaa nyt minun keittää hiukan vettä, kun joka paikkaa polttaa ja pakottaa. Silmät lyövät tulta kuin ukonsalamat, ja horkka puistattaa ruumista, katsokaas, tällä tavalla, että olen penkiltä putoamassa...!

Emäntä antaa luvan veden keittämiseen, vaikka tietää hyvin, että siitä se alkaa. Mutta saa hänen puolestaan alkaa, sillä mihinkä heitä muuannekaan tällaisessa pakkasessa.

Saskan isä saapuu rahdinajosta kotiin natisevine halkolavetteineen, jonka reunoissa ovat metrin korkuiset puutapit. Lammasturkin pystyssä oleva musta kaulus on hänellä suun edestä valkoisessa huurussa ja viikset jäänkimpaleissa. Mutta tuskin hän ennättää reestä nousta pitkävartisissa mustissa huopatossuissaan ja muhkeaksi tekevissä turkipökyssään, kun parhaillaan hevostaan pihassa riisuva Santeri pyörähtää häntä tervehtimään ja tempaa käteensä lihavan lompakkonsa:

– Hyvää iltaa isäntä! Sattui tuossa kaivonotkelmassa pahanlainen vahinko. Rekeni hajosi ja vesikelkkanne särkyi. Mutta minä maksan. Paljonko kelkka maksaa? Koko kelkan maksan!

Hän lyö jälleen lompakkoaan kämmeneensä, että piha kajahtaa.

– Voitte teetättää surkeilematta uuden, isäntäkulta. Se tämä valkko kun on tunnettu, niin kuin isäntä tietää, hyvästä menostaan, niin siitä-hän se... Riittääkö sata vai kaksi?

Santerilla on jo kädessään lerpattava viidensadan seteli.

– Riittää varsinkin kaksisataa. Mutta mitäs me miehet kuin veljekset, isäntä hyväntuulisesti. Menee tämä raha minulla kokonaankin.

– Ei sentään, hyvä isäntä, vaikka leikin ymmärränkin.

– Laita vain raha kukkaroosi. Setvitään sitten tuolla sisällä. Näpithän täällä kylmävät, isäntä rauhoittavasti.

Siitä Santeri käsittää, että he saavat olla talossa yötä.

Riisutaan hevoset. Viedään ne navettarakennuksen harmaasta lankkuovesta katon alle. Isäntä vie oman hevosensa vasemmalle talliin, jonka talon toinen hevonen ja tallin höyryävä lanta ovat saaneet lämpimäksi. Mutta mustalainen jättää valkkonsa, kirjava loimi selässään, tallin ja navetan väliselle kujamaalle, missä korkea, valtaisan iso heinäsoimi on katossa olevan heinäruntukan kohdalla.

Sinne jäävät hevoset rouskuttelemaan heiniä seinien sisälle. Mutta miehet menevät takaisin pihalle, nostavat rekiensä aisat ristiin pystyyn, kietaisevat aisaremmit niiden ympärille, etteivät jää retkottamaan huo-

limattomasti.

Sitten he lähtevät sisälle – isäntä edellä, mustalainen perässä, kummallakin valjaat käsivarrellaan, ohjakset vyyhdittyinä.

Mustalaisen setolkassa kilahtelee vaskikulkunen. Suitsien tiu’ut hilisevät ja helisevät. Mäkiövitten kymmenet liittimet välkähtelevät hopealle kuun yhä kirkkaammaksi käyvässä loisteessa. Taivas kiiluu tähdessä, ja lumi narahtaa askelen alla aina eteiseen asti.

Kun isäntä avaa tuvan jykevän, höyläpanelilla vuoratun oven, tulvahtaa siitä sisälle hallan valkoista pakkashuurua.

Heidän ilmestymisensä tupaan hiljentää hetkeksi mustalaislapsetkin.

Valkoisen leivinuunin vierelle seinään kiinnitettyyn puolen metrin pituiseen puunaulaan ripustetaan osa valjaista, osa laitetaan uunin päälle nojalleen seinähiirtä vasten, joka on käynyt tummaksi.

Miesten sopuisasta yhteistyöstä naiset, omat ja vieraat, tekevät johtopäätöksensä: mustalaiset ovat yötä.

– Oikeinhan se isä, he sanovat itsekseen.

*

Saskaa on jännittänyt koko illan, mitä isä sanoo hänelle tänä iltana ja paljastuisiko hänen kepposensa mustalaisillekin. Jos kaikki paljastuisi, hän saattaisi saada hyvän selkäsaunan tai sellaiset nuhteet, että korvat olisivat kuumina. Tätä välttääkseen ja mielet mieluisampiin asioihin johtaakseen Saska järjestää koko illaksi vanhempiaan ja mustalaisia miellyttävää ohjelmaa.

Isä on sanonut monta kertaa, että saisi katsella hänkin, Saska, tuota Isoa Kirjaa, sillä siitä se viisaus ja voima tulee mieheen. Saska on katsellut sitä omastakin mielestään liian harvoin. Nyt hän tempaa pöydän nurkkauksessa olevasta telineestä isänsä suuren kuvaraamatun, levähyttää sen penkillä istuessaan polvilleen auki ja huomauttaa mustalaispojille, häntä kahta, kolmea vuotta nuoremmille mustille kiiltopäille:

– Tulkaapas pojat katsomaan, miten mahtavia kuvia on tässä kirjassa!

Hän arvelee tämän toimituksen olevan niin mieluisan, että jättävät ainakin tänä iltana hänet rauhaan. Eikä Raamatun katseleminen tunnu nyt hänestä itsestäänkään aiheettomalta, kun kaivokepposet olivat kuin liian suuria.

Yhdeksän metriä pitkässä ja seitsemän leveässä hirsiseinäisessä tuvassa levittää valoaan vain yksi isolla peltihakkulalla varustettu, katossa riippuva öljylamppu. Mutta tupa vaikuttaa mustalaisista niin valoisalta kuin joulukirkko. Sillä niihin aikoihin useissa, varsinkin vähävaraisissa kodeissa, poltettiin vain pöydällä tuikuttavaa kitupiikkiä.

Mikä juhla mustalaispojille Raamatun katseleminen tällaisessa valkeudessa, lämpimässä tuvassa ja heitä isomman pojan ystävytydessä.

Kuvat kulkevat.

Siinä hukkuvat Noan arkin ympärillä valtaviin vesiin ihmiset ja eläimet, miehet, naiset ja lapset, kun eivät kallistaneet korvaansa Jumalan lähettämälle parannussäärille.

Tuossa Jumalan mies Mooses ojentaa sauvansa meren yli, nousee voimakas itätuuli, vedet pakenevat ja Israelin kansa saa käydä kuivin jaloin meren poikki. Mutta heitä takaa ajavat Faaraon sotajoukot, hevoset, vaunut ja ratsumiehet, hukkuvat uuden tuulen vinosti puhaltamiin ja syöksymiin tulvavirtoihin.

Pojat kääntävät lehteä. Kuvat vaihtuvat. Mieliala jännittyy.

Tässä on Jumalan voimalla täyttynyt ihmemies Simson. Hän tempaa aasin leukaluun ja lyö sillä filistealaisten vihollisjoukon. Tuossa hän kantaa selässään kaupungin mahtavan portin tiehensä.

Mutta poikien mieltä kiehtovimmat ovat ne kuvat, missä nuorukainen Daavid voittaa kivilingolla panssaripukuun sonnustautuneen Goljatin ja Daniel, ketään pelkäämättä, saa kokea ihmeellisen varjelun jalopeurojen luolassa.

Kuvia katsellessaan pojat tulevat vakuuttuneiksi, varsinkin Saska, että sitä taitaa olla vielä nykyäänkin aika paljon käyttämätöntä Jumalan voimaa. Hän melkein innostuu Raamattuun, sillä olisi suurenmoista saada pukeutua sellaiseen voimaan, että kaikki tottelisivat ja mykistäisivät suunsa.

*

Kun Mustalais-Santeri on juonut tulosajut, hän nousee pöydästä ja menee kuvia katselevien poikien luo ja virkahtaa:

– Nyt teillä, pojat, on käsillä hyvä kirja. Se on sellainen kirja, joka tekee hyviä miehiä – niin kuin tämän talon isäntä.

Sitten hän pistää kuin liian pitkältä näyttävät kätensä sujuvasti housunsa taskuun, ottaa sieltä kiiltävälukkoisen kukkaronsa, napsauttaa sen auki ja ojentaa Saskalle markan lausahtaen samalla:

– Kun sinä olet noin kunnon poika ja tuolla kaivollakin olit niin reitsakka, niin minä annan tästä sinulle rahan. Kuten huomasit, kelkan maksoin jo isällesi tuolla pöydässä.

Silloin Santerin vaimo alkaa mongertaa hyvin katkeran makuisesti heidän omalla kielellään. Mutta se katkeaa kuin leikaten, kun Santeri virkahtaa:

– Eukko, sinun on elettävä tässä talossa ihmisiksi!

Saska ilostuu saamastaan rahasta, kääntelee sitä käsissään puolin ja

toisin, katsoo vuoroon isäänsä ja kädessään olevaa rahaa. Kun mustalaispoikien tummat kädet ojentuvat ja pyytävät isältään myös rahaa, mutta saavat vain kielteisen päänpöyrytyksen, sohkaisee Saska heidän korvaansa hiljaa:

– Minä annan tästä teille puolet.

Mikä ilo nyt mustalaispojille ja Saskalle itselleenkin!

Mustalaisvaimo alkaa liikkua yhä vilkkaammin hellan ja pöydän välillä pitkässä monirimpsuisessa lattiaa hipovassa samettihameessaan. Hänen korvissaan heilahtelevat suuret kultaiset korut ja kaulassa sydämenmuotoinen medaljonki, sekin kullalle kimalteleva. Välillä hän pyytää kultaemännältä näpillisen teenlehtiä veteen, pikkusirun rasvaa paistinpannulle, lapsille tipan maitoa kannuunsa, hyppysellisen jauhoa puuroon, leivänpalan lastensa käteen ja hiukan suolaa pöydänkulmalle. Kun hän on nämä saanut, hän kiittää ruokaa laittaessaan emäntää siisteydestä, hyväntahtoisuudesta, ahkeruudesta, kauneudesta ja älykkydestä sekä erinomaisen pojan kasvattamisesta, joka katselee pitkät illat parasta kirjaa. Sitten hän jatkaa työtään ja pyytää keittoonsa kourallisen perunoita, lihatiinusta kuivuneen luunkäppyrän, mustankynnen verran pippuria ja sipulia, viipaleen lantusta ja yhden pikku porkkanan, kaksi kolme hernettä, sillä nekin keittoon laitettuna antavat siihen oman arominsa. Kun hän saa vielä luvan ottaa tuvan nurkassa olevasta isosta puutynnöristä tuopin kaljaa – ”tuoppi” sattui olemaan kahden litran vetoinen – hän voikin jo kutsua perheensä illalliselle.

Siinä illan ahkerasti hääriessään, kaikkea kerjätessään, keittäessään ja pöytään pannessaan hän ennättää vielä kiitellä isännän ja talon nuoret miehet, jollaisia ei sitten tapaa monessakaan talossa. Kaikki niin avokatseisia, rehellisiä ja ystävällisen näköisiä ja tapaisia, ei sitten tuhmia puheita koko illassa.

Mustalaispojat puhelevat Saskan kanssa ja kuuntelevat äitinsä juttuja puolella korvalla, ja vaikka he käsittävätkin hänen puhuvan tuolla tavalla kuin omalta tutulta näkökannaltaan, niin se on heistä sittenkin totta. Näin nätisti kohdeltiin heitä harvassa talossa.

Illan juhlavimman puheenvuoron pitää viimein itse Mustalais-Santeri, kun on lopettanut ruokailunsa. Pää hartioittensa välissä matalana tuvan lattialla käyskennellen, jalassaan kiiltomustat putelivarsisaappaat, hän kerää aivan kuin sisäistä voimaa suureen tehtävänsä. Sillä hän oli mennyt Kaivonotkon tapausten johdosta sellaiseen vireeseen, että nyt oli tehtävä päätös ja noustava siitä asemasta, mihin hän niin monen silmissä tunsii joutuneensa. Siinä hän nyt lattialla harppailee tupaa päästä päähän äänettömänä, pontevin askelin, kaulaansa kietaistuna pikku takin

päälle tukeva sinipunainen kaulaliina, solmu leuan alla, silmät kiiltäen, välähtäen ja itselleen äänettömästi todistellen: – Haukkuu minua kuin mikäkin rakkikoiri. Räksyttää lastemme ja kylän poikien kuullen, niin kuin se olisi minun vikani, kun olen jäänyt tällaiseksi! Ei käsitä sen vertaa, akka paha, että Luojan sallimasta ovat kaikki ihmiset sellaisia kuin ovat. Mutta vaikka ei käsitä, niin haukkuu, haukkuu. Omaa miestänsä haukkuu, akka, ihmisten kuullen eikä näe, sokea, että minun valkkoni ja vaimoni ovat sellaisissa vetimissä, että niitä kelpaa nähdä ja näyttää. Ei aja Santeri säälittävillä karvaturvikkailla, joiden selkäranka on köyryssä ja mahassa tynnyri vanteineen. Rahaakin on kukkarossani. Mutta eukko ei ymmärrä, mistä se raha sinne tulisi, jos mies olisi tyhjä! Hyviä hevoskauppoja olen tehnyt. Olisiko meillä ilman minua tuollaista valkkoa kuin Venäjän keisariilla, pää kokkailee vempelissä! Enkä minä vedä markkaa soikeaksi. Pullonkin ostan ja näytän koko heimoni kermalle, millainen mies on Santeri!

Tänään hänellä oli juuri sellainen päivä, jolloin hän halusi näyttää, että Santeri on miestä maasta asti. Mutta sitten tuli se Saskan kepponen ja lopetti hänen hurjan hurmanlentonsa, ja hän sai palkakseen sellaisen häväistyksen, että vieläkin mieltä kaiveli ja kirveli.

Teki vielä mieli, nyt kun oli lämmennyt, maksaa Kaisalle – se oli hänen vaimonsa nimi – kaksin verroin sillä mitalla millä tämä Kaivonotkossa mittasi. Mutta mielensä lauhduttua Santeri etsii toisen tien ja keinon, sellaisen, jonka talon uskova isäntäkin hänen arvelujensa mukaan hyväksyy, mutta joka kyllä sattuu Kaisaan kipeästi ja asettelee hänet omalle vaimon paikalleen.

– Se on sitten sillä tavalla – hän viimein aloittaa jatkaen yhä edestakaisin kävelyään mutta nyt kädet ristissä rinnan päällä – että talolla ja talolla on suuri ero. Jos tuo vahinko olisi sattunut tänä iltana jonkun huonon talon ja isännän kohdalla, niin ei sitä tällä tavalla lekoteltaisi katon alla valossa ja lämpimässä. Meitä olisi peloteltu seipäällä, haukuttu silmät ja korvat täyteen ja lennätetty pakkaseen puun alle. Sitä on nähty, miten kylmästi voidaan suhtautua toisen onnettomuuteen ja vahinkoon. Ihan siitä iloitellaan ja kutitellaan, että jokos nyt uskot! Olen aina sanonut, että niitä on kristittyjä ja heidän irvikuviaan samassa seurakunnassa. Toisilta puuttuu kokonaan mielenlämpö ja itsensä hillitseminen. Jos jotain pientäkin sattuu, niin kuin sitä tietysti elämässä sattuu, niin kaikesta nostetaan sota ja meteli. Mutta tässä talossa meni kaikki rauhallisesti ja nätisti. Ja niinhän ne asiat korjaantuvatkin. Saa-han sitä rahalla uuden kelkan, ja saa sen rekemmekin korjatuksi ja entiselleen. Rauhallisuus ja harkinta se on tosi kristityn tuntomerkki.

Olen pannut merkille, että missä Suuri Kirja on sillä tavalla tuttava kuin tässä talossa, siellä harkitaan hiukan sanoja...

– Hyvä on isäntä ja emäntä tässä talossa, Kaisa vahvistele ja sillä tavalla miehelleen tunnustaa, että pahasti meni hänellä vikaan tuolla notkossa.

*

Santeri on heittänyt pompan hartioilleen, hatun päähän, sytyttänyt öljylyhtyyn valon ja tekee ovensuussa lähtöä pihalle korjaamaan särkynyttä rekeä. Hän haluaa vielä teoillaankin todistaa itselleen ja vaimolleen, että suotta minua sadattelit niin silmittömästi. Nyt saat nähdä, että reellä ajetaan huomenna. Ei siinä niin pahasti käynyt kun sinä pauhinallasi annoit koko kylän ymmärtää.

Siellä kiiluvien tähtien alla narajavassa pakkasessa näppejään puhallellen, pakkasen puremia nauloja milloin lumesta, milloin sormistaan irti nappien, lyhdyn ja kuun valossa Santeri naputtelee reen jalakseen laudankappaleen, toisen ja kolmannenkin, joiden turvissa reki lähtee taasen liukumaan aamulla.

Näin kului ilta ja aika Saskan kodissa mustalaisten antaessa väriä ja vaihtelua, mielen pientä piristystä, jos oivallista opetustakin.

Talon nuorempi väki, pojat ja miniät, kävivät tänä iltana vain pistäytymällä tuvan puolella ja oleskelivat kamareissaan enemmän kuin muulloin. Isäntäkin viivyskeli kamarissaan, mutta emäntä katsoi viisaimmaksi työskennellä tuvassa ja käydä varmuuden vuoksi lukitsemassa ajoissa aitan oven, missä olivat suurissa tiinuissa ja tynnöreissä syksyllä teurastetut lampaat, siat, mullikat ja marjasaavit, sienipytyt ja voiastiat.

*

Saska on käyttänyt pojat sisäkautta kellarissa, josta nämä ovat saaneet kumpikin suuret, pyöreät, keltaiset nauriit ja raastavat niistä veitsellä mehukasta jälttää hellan luona.

On kuin kaikki päivän työt olisivat pian päättymässä. Mustalaiset ovat tuoneet reestään tyynyn- ja patjantapaisia, täkkejä ja vällyjä lattialle vuoteikseen, joihin toinen toisensa jälkeen alkavat kallistua, kun nämä ensin ovat vähän lämmenneet.

Mutta vielä on yksi toimitus tekemättä. Kaksikin.

Isäntä, pitkänsujakka, harvahiuksinen mies, tulee vielä kamaristaan tupaan, menee pöydänpäähän, ottaa Ison Kirjan, kohentaa silmälasejaan nenänsä päältä ja alkaa lukea:

”Kiittäkää Herra! Sillä meidän Jumalaamme kiittää on kallis asia: kiitos on suloinen ja kaunis. Herra rakentaa Jerusalemin, ja kokoo

hajotetut Israeliitit. Hän parantaa murretut sydämet, ja sitoo heidän kipunsa. Hän lukee tähdet ja kutsuu heitä kaikkia nimeltä. Suuri on meidän Herramme, ja suuri hänen voimansa, ja hänen viisautensa on määrätön. Hän ojentaa raadolliset, mutta jumalattomat maahan paiskaa. Vuoroin veisatkaa Herralle kiitoslaulu, veisatkaat meidän Herrallemme kanteleella...”

Kun psalmi on luettu loppuun, lepäävät kaikki äänettöminä vuoteissaan, Santerikin pitkin pituuttaan. Mutta hän on kuunnellut koko ajan isännän lukemista pää kämmenensä varassa.

Isäntä ristii sulkemansa kirjan päälle kätensä, on vähän aikaa hiljaa ja nostaa Raamatun takaisin pöydänpään nurkkahyllyyn.

– A se olj sitä lääketä, mitä ei anneta joka talost, Santeri vuoteeltaan.

– Lääkettähän se sana meille, isäntä vakaasti, tarttuu lampunlasin kohottajaan, kiertää lasin ylös, puhalttaa.

Sammuneesta lampusta leviää huoneeseen vähäistä öljyn käryä, ja korkeiden ikkunoiden yläosista, puolipitkien verhojen yläpuolelta näkyy yön tähtinen taivas.

Kuun puolikas kulkee valtakunnan rajan toisella puolella äänettömänä.

Ulkoa kuuluu vain rakennusten nurkkien ja pihan riukuaitojen napsahdusta pakkasessa ja sisältä uneen vaipuvien yhä syvempää hengitystä.

Isäntä on mennyt kamariinsa, sulkenut oven ja sanonut rauhallisuudellaan niin kotiväelle kuin vieraille hyvää yötä. Päivän toimet ovat päättyneet.

Mutta Mustalais-Santeri valvoo, käänteleehtii ja miettii vuoteellaan vielä kauan isännän lukemaa Ison Kirjan sanomaa. Hän melkein sävähti sen kuullessaan. Tuntui kuin kaikkivaltias Jumala olisi puhunut hänellekin, viinaan ja onnettomuuteen eksyneelle mustalaiselle... rohkaisevasti!